

INTERVIU Mai vor românii să se întoarcă acasă? „Banii nu rezolvă problema“

Remus Florescu, Ana-Maria Șchiopu, Dana Coțovanu

Cei mai mulți dintre românii care activează în domeniul academic susțin că își doresc să se întoarcă în țară pentru a ajuta la dezvoltarea educației și cercetării – unii chiar o fac, însă, adesea, se lovesc de un capitalism extrem de agresiv.

Mulți dintre românii plecați își doresc să se întoarcă acasă, măcar la bătrânețe. FOTO: Unsplash

„Prăpastia” care s-a creat între românii plecați în străinătate și cei rămași în țară este mai degrabă o problemă de mentalitate, după cum susține fizicianul Cristian Presură. Însă există soluții: „*Dacă statul român ar finanța acest tip de schimb cultural sau ar motiva instituțiile din cadrul ministerelor Afacerilor Externe și Culturii, această discrepanță dintre percepție și realitate s-ar micșora*”, spun cei de la Diaspora Civică Berlin.

Despre ce (mai) înseamnă „acasă” pentru cei plecați din România și cum s-ar putea implica în țara în domeniile în care au deja succes afară, „Weekend Adevărul” a discutat cu antropologul **Monica Heintz** (specializată în antropologie socială, cu numeroase studii, printre care un master la Oxford și doctoratul obținut la Cambridge, în prezent lector la Universitatea Paris X Nanterre), **Diaspora Civică Berlin**, prin vocea Ioanei Dragoș, vicepreședinte (o organizație care promovează cultura românească, drepturile cetățenești și dialogul cu instituțiile publice din România și Germania), fizicianul **Cristian Presură** (specializat în domeniul senzorilor medicali. Împreună cu echipa sa din Olanda, a inventat și introdus pe piață primul ceas capabil să măsoare pulsul sportivilor numai pe baza senzorilor optici), economistul **Sebastian Buhai** (Cercetător științific asociat la the Swedish Institute for Social Research (SOFI) al Universității din Stockholm și cercetător științific invitat la Centre pour la Recherche Économique et ses Applications în Paris), **Liviu Aron** (neurobiolog și genetician, în prezent cercetător la Facultatea de Medicină a Universității Harvard din Boston), medicul **Radu Lupescu** (președintele Asociației medicilor din clinica Rhéna din Strasbourg. A fost decorat de președintele Franței, Emmanuel Macron, cu Ordinul Național al Meritului).

„Weekend Adevărul”: **Ce credeți că ar trebui să se facă, atât la nivel de instituții, cât și la nivel de societate pentru a se micșora prăpastia dintre românii de acasă și cei plecați – de exemplu, pentru a fi mai conectați la realitatea fiecăreia dintre părți?**

Monica Heintz: Comunicare inter-individuală, vizite reciproce, o informare de masă (ziare, televiziune) de calitate. Iar la nivel instituțional, ar trebui să nu mai fie separați atât de brutal în două categorii (pașaport cu domiciliul în țară, pașaport cu domiciliul în străinătate) cu drepturi inegale.

Cristian Presură: Cred că cea mai importantă schimbare este cea de mentalitate. Diaspora nu este „fugită” de acasă; inima ei este în țară, lângă părinții și adesea partenerii sau copiii lăsați în urmă. Omul plecat în diaspora ajunge acolo pentru o viață mai bună, care a fost greu de construit în țară. De aici rezultă două consecințe majore: cu cât vom crește nivelul de trai în România, cu atât vor pleca mai puțini, ba chiar, pe măsură ce anii trec, mulți se vor întoarce. Citeam că Polonia a reușit, acum câțiva ani, să schimbe trendul migrației. Și a doua: diaspora este un „asset” al României; nu numai banii pe care aceștia îi trimit sau îi investesc în România sunt de ajutor, dar și cunoștințele acumulate de aceștia în cariera lor profesională în țări vestice sunt de folos în țară.

DCB: Această întrebare implică prin cuvântul „prăpastie” că este o diferență enormă între românii din diaspora și cei din țară. S-ar putea să fi fost așa acum 20 de ani, dar în 2024 diferențele s-au micșorat semnificativ. Un român care lucrează într-o corporație în Pipera are o viață foarte similară cu unul care lucrează într-o corporație în Berlin. Chiar și în mediul rural, mulți români au lucrat și au trăit afară și cunosc realitatea din alte țări. Ce se poate micșora este diferența dintre cum se percep românii între ei. Românii de acasă să nu îi mai vadă pe cei din diaspora ca pe niște oameni obligați să stea în diaspora, dar bogați, iar cei din diaspora să nu îi mai vadă pe cei din România ca pe niște oameni tradiționaliști și blocați într-un sistem balcanic. Bineînțeles, acestea sunt niște exemple extreme și nerepresentative.

Dacă statul român ar finanța acest tip de schimb cultural sau ar motiva instituțiile din cadrul ministerelor Afacerilor Externe și Culturii, această discrepanță dintre percepție și realitate s-ar micșora. Sunt sigură că mulți români din ambele tabere sunt motivați să scrie și să implementeze proiecte pe această temă.

România încă a rămas acasă pentru cei plecați. FOTO: Unsplash

Liviu Aron: Comunicarea este cea mai importantă și mai ieftină metodă. Ea se petrece prin întrunirea familiilor (de exemplu, de sărbători) și pe rețelele de socializare. Însă trebuie create noi strategii de comunicare, la diferite niveluri. De exemplu, ziare de prestigiu ar putea crea digital content/știri pentru diaspora în mai multe limbi. Aș plăti și m-aș abona la astfel de inițiative – de exemplu, chiar o televiziune în română pentru diaspora (cum există în limba spaniolă, de exemplu).

Radu Lupescu: Mi se pare că există multă necunoaștere sau dezinformare în privința țărilor occidentale; se accentuează foarte mult excesele de aici, care de multe ori sunt marginale. Pe de altă parte, există în continuare o anumită condescendență din partea țărilor occidentale. Politicienii noștri ar trebui să afirme mai clar particularitățile României care nu contravin neapărat ideilor fondatoare ale Europei.

Doriți să vă întoarceți în România? Și dacă da, pentru ce? În ce domeniu ați dori să faceți o primă schimbare și care ar fi aceea?

Monica Heintz: În domeniul cercetării ne ducem, unde ne duc interesele științifice, și în momentul de față ele mă duc spre alte continente. Deci mă tem că nu înainte de pensie, deci abia peste vreo 20 de ani, și cine știe de ce va avea nevoie atunci România și prin ce domeniu de cercetare aplicată aș putea să contribuie. Bineînțeles, dacă s-ar ivi situații de urgență (politică, economică), aș reveni de îndată.

Cristian Presură: Mi-aș dori. Pentru sentimentul de acasă. Dacă se va întâmpla, aș vrea să activez în principal în domeniul educației formale și non-formale. Predarea fizicii, a tehnologiilor aferente, sau popularizarea științei. Nu cred că pot pune degetul pe o anumită schimbare; oricum sistemul educațional este extrem de complex pentru a mai putea fi schimbat cu câteva simple măsuri. Mi-aș dori să ajut, prin mica mea contribuție, să se adapteze la impactul pe care îl va avea inteligența artificială, după cel al apariției internetului. Într-o lume în care informația a devenit o comoditate gratis, care mai este rolul școlii și al profesorului? Cred în această caracteristică a popularizării științei, de a descoperi esența unei probleme și a construi de acolo întregul, devine foarte importantă în această nouă eră, în care elevii și tinerii se pot pierde ușor în hățișul de informații.

DCB: Mare parte dintre membrii colectivului nostru nu plănuiesc să se întoarcă în România. Noi suntem membri activi ai societății în care trăim, lucrăm aici, copiii noștri s-au născut aici și merg aici la școală. Bineînțeles că întrebarea întoarcerii apare din când în când, dar casa noastră este aici. Unii dintre noi se gândesc să se întoarcă la bătrânețe, dar nu ca cetățeni activi.

Liviu Aron: Doresc să păstrez casa pe care o moștenesc în Deva. Și vreau să mă întorc în România anual, de sărbători. Poate mă voi muta în România după ce mă pensioneiez (în 25-30 de ani). La nivel de carieră, poate într-o bună zi m-aș întoarce să lucrez în România, dacă se ivește o situație benefică. M-aș imagina predând la o universitate din România, cel puțin câteva săptămâni pe an, ca un prim pas. Și m-ar interesa să scriu o carte în română (sau să fie tradusă în română) despre neurobiologie, genetică și științele îmbătrânirii.

Radu Lupescu: Nu am un proiect clar de a mă întoarce acasă deocamdată, dar particip cu plăcere și entuziasm la mici proiecte în România. Prima schimbare pe care aș face-o ar fi în mod evident în sistemul sanitar.

Sebastian Buhai: Eu am declarat de altfel de multe ori, în mod public, că „nu m-am săturat de România“. Însă, după o experiență personală de mai mult de două decenii în care am tot scris despre ce ar trebui făcut, de ce ar trebui făcut, și cum ar trebui făcut, am ajuns la concluzia că întrebarea ar trebui să se pună în sens invers: Dar voi, cei din țară, doriți să ne vedeți întorși în România?

„Capitalismul academic este mai agresiv în România“

Cum arată relația dintre sectorul public și cel nonguvernamental în privința ONG-urilor diasporei? Ne puteți spune mai multe despre astfel de asociații înființate de români în străinătate care au un impact în societate?

Monica Heintz: Sincer, nu știu. Nu am fost niciodată implicată în vreun ONG legat de identitatea mea românească, în niciuna dintre țările în care am trăit (sunt de aproape 20 de ani în Franța, dar am trăit și în Germania, Anglia, Republica Moldova). Cu toate că am avut de-a face cu mulți români în diaspora, nu i-am auzit vorbind despre vreo asociație. Când aflu de evenimente românești, ele veneau prin ambasadă/consulat aici, la Paris, dar poate că existau ONG-uri intermediare și nu știam.

Cristian Presură: ONG-urile cu care eu am intrat în contact satisfac o nevoie directă a unei comunități de emigranți români. În Eindhoven, de exemplu, avem Fundația Școala Românească din Eindhoven, condusă de profesorul universitar Vlad Niculescu Dincă. Pe lângă funcționarea Școlii românești, aceasta este un punct de coeziune pentru întreaga comunitate de români din Eindhoven, cu activități recurente de Ziua Națională, cu organizarea picnicului românesc etc. Peste tot pe unde am fost, în Amsterdam sau Luxemburg, Belgia sau Danemarca, aceste ONG-uri sunt organizate de români activi și inimoși, și reprezintă un liant al comunităților de români. O observație recurentă pe care o aud este că Departamentul Românilor de Pretutindeni, care finanțează o parte dintre activități, ar trebui să reducă gradul de birocratizare; el este semnificativ mai ridicat decât cel din țara-gază.

Dezvoltarea domeniului cercetării ține și de mentalitate, nu doar de bani. FOTO: Pexels

DCB: După cum am menționat deja, relația dintre ONG-uri și Departamentul pentru Români de Pretutindeni este ilustrativă pentru majoritatea interacțiunilor cu Statul român, care sunt caracterizate de formalism excesiv, birocrăție românească ce nu acceptă că nu în toate țările lucrurile sunt ca în România și, cel mai rău, dirjarea politică a instituțiilor statului. Nu toate instituțiile sunt așa, sunt și excepții, de exemplu. Colaborarea noastră cu Administrația Fondului Cultural Național a fost una pozitivă și normală. În Germania sunt peste zece ONG-uri care fac ceva pentru românii de aici. Mai mult, sunt alte zeci de ONG-uri care nu au fost înființate de români, dar care ajută românii din Germania și în care lucrează români. Un exemplu extraordinar este rețeaua Biblioteca Prichindeilor, care aduce cărți în limba română pentru copiii peste tot în Europa.

Liviu Aron: Nu cunosc mult în acest domeniu. DRP coordonează aceste legături. Există ONG-uri care promovează limba și cultura română, integrarea în țara-gazdă sau alte forme de suport, dar nu știu cât de prezente și de eficiente sunt în SUA.

Radu Lupescu: Din păcate, nu cunosc bine lumea ONG-urilor românești din Franța, dar pot spune că numeroși români care s-au instalat în Franța au impact la nivel individual și au ajutat la schimbarea opiniei francezilor despre țara noastră.

Ce diferențe observați între sectorul în care activați în diaspora (de exemplu, cultural, științific, academic etc.) și cel din România?

Monica Heintz: Sectorul academic pe care îl cunosc cel mai bine este mai formal în România și mai dependent de forme de evaluare, clasamente, criterii și modele științifice criticate în Occident pentru competiția neetică pe care au indus-o și care sunt acum, treptat, abandonate. Capitalismul academic este mai agresiv în România decât în vestul Europei și, cert, mai agresiv decât în Franța.

Cristian Presură: Eu activez în domeniul cercetării private ale unei companii de produse electronice. Olanda este suficient de dezvoltată economic încât cercetarea să fie la nivel mondial de vârf, inclusiv în domeniul privat. Acesta este, desigur, un avantaj. În România s-a dezvoltat mai mult partea de dezvoltare din R&D, în marile centre ale țării, la București, Timișoara, Cluj și alte orașe. Când vine vorba de cercetarea publică, economia deja puternică a Olandei alocă peste 2% din GDP; universitățile și centrele de cercetare pot face cercetare la nivel performant. Desigur, în România, economia nu este așa de puternică, dar și procentul alocat cercetării este de zece ori mai mic (sub 2%). Nu este de mirare că cercetarea din România suferă.

DCB: Noi suntem activi în sectorul societății civile. Diferențe majore nu vedem, și aici, și în România, activiștii se luptă pentru finanțare și încearcă să atragă noi membri.

Liviu Aron: România a făcut progrese la nivel științific/academic, însă mai e un drum lung. Nu este nevoie numai de bani, ci și de inițiative noi, pentru a forma legături între domenii academice, centre academice și industriale (incubators, accelerators), pentru a crea zone de excelență în cercetare (ca în Germania) și o infrastructură pentru integrarea cercetării cu industria (ca în SUA). Deci România va trebui să se inspire din succesele inițiativelor din Germania și SUA, printre altele, pentru a avansa la nivel științific și academic. Iar banii nu rezolvă problema, este nevoie și de strategii concrete de dezvoltare.

Radu Lupescu: Lucrez în domeniul medical și diferențele sunt în continuare foarte mari între cele două sisteme de sănătate.

Sebastian Buhai: Sectorul în care activez este cel de cercetare științifică și învățământ superior. Diferențele dintre realitatea de acasă și idealul din afară sunt din păcate absolut enorme și nu mai am deloc încredere că ar fi recuperabile în viitorul apropiat (...).